

expedice speculum

Putování za záhadami a zajímavostmi regionu „Zrcadla“

Prušáci na Krumlovsku v roce 1866

V minulém čísle Zrcadla nám pan Jiří Široký přiblížil válečné události roku 1866 na Ivančicku včetně širších souvislostí tohoto konfliktu. V dnešní expedici vám k doplnění obrazu předkládáme některé příhody z Krumlovska. Naším cílem zde není úplné zpracování této historické epizody. Na nezbytně nutnou míru jsme omezili strohá fakta, aby zbylo více prostoru na příběhy lidí.

Události prusko-rakouské války v Moravském Krumlově popsal Antonín Ugwitz v „Příbězích města Krumlova a sousední obce Rokytne“ (1883). Jeho text převzal a doplnil Erich Sloschek (Geschichte der Stadt Mährisch-Kromau, 1937). V poslední době tyto prameny zpracoval Jiří Velík v článku pro Moravskokrumlovské noviny (č. 11/1995).

Zcela jiný pohled na události přinesly vzpomínky Mořice Zrzavého (Moravskokrumlovské noviny č. 1-2/1999). Tento

Krumlově:

„Rychlostí požáru se po městě rozšířila zpráva o příchodu prvních Prusů. Nepřehlédnutelný proud rázných vojáků se hadovitě valil do města. Pomořanci přicházejí! - rozkřiklo se. Měli to být suroví a hrubí válečníci, proto byli očekáváni s obavami. Muži s mocnými vousy, opálení v obličejí. Většinou ženatí, kteří museli opustit své rodiny. Avšak jaké milé překvapení přichystali obyvatelstvu! I když mnozí z nich měli hrubé hlasy, byli dobrosrdeční, zvláště k nám, dětem, ve kterých viděli svoje děti, zanechané doma.

Ve škole bylo ubytováno asi 30 mužů. Přinesli cukr a hodně krabiček doutníků, což v nás vzbudilo živý zájem. Mne zajímal cukr; mého staršího bratra doutníky - z otevřených krabiček jich několik vzal, aby učinil své první kuřácké pokusy.

Obdivovali jsme, když Prusové na náměstí zabili tele a hned při porcování masa rozhodli, že

obědu a na dvoře zůstaly stát v pyramidě pušky. Malý Hans, syn zámečnicka, si opuštěné zbraně zvědavě prohlížel. Využil příležitosti a nepozorovaně jednu pušku ukryl na půdě. Po obědě se strhl velký povyk, následovala důkladná prohlídka celého domu, ale puška se nenašla. Po delší době se malý Hans přišel pochlubit. Místo očekávané pochvaly dostal od svého rozlobeného otce pořádný výprask. Tento „příběh muzejního exponátu“ vyprávěl po letech starý pan Hans. Snad se časem dovíme, jaké byly další osudy této pruské pušky. Možná je dodnes uložena v krumlovském muzeu.

Strasti války byly znásobeny epidemií cholery, jež zasáhla celou jižní Moravu. Tato obávaná nemoc se v našem kraji objevila na začátku srpna mezi pruskými vojáky. V druhé polovině srpna se epidemie naplno rozvinula i mezi obyvateli Krumlova a okolních vesnic.

Rozsah epidemie a počet obětí býval v různých obcích velmi rozdílný. Ve městech býval počet obětí menší snad díky lepší úrovni osvěty, hygieny a bezpečným zdrojům vody. Cholera postupně zasáhla všechny vesnice na krumlovsku. Místní obyvatelstvo mělo staleté zkušenosti s touto zákeřnou nemocí.

Vyprávění o ochraně obyvatel Petrovic před válečnými útrapami r. 1866 nám poskytla pamětnice paní Věra Fialová. V petrovickém nářečí zaznamenala vzpomínky svědkyně těchto událostí Ludmily Sobotkové (nar. 1849):

Marinka Fialová bela poklad pro cely Petrovice! V choleře a jiných nemocech léčela lidi. Měla vehlóbeno jamo, v ní vápno, na dvoře dva kotle. V jednom lóh z dřevěného uhlí, aji mědlo homěla hovařet - tam se pralo po těch maródech. V druhym kotlo přeavařená voda s trochó vocta - to se pilo. Karbulo e racinové volěj

Pruští vojáci u klášterního kostela v Moravském Krumlově v roce 1866

materiál původně vyšel roku 1926 v německých novinách Znaimer Wochenblatt. Mořic Zrzavý popisuje válečné události se zjevnými sympatiemi k „Pomořancům“ jako zábavné zpestření svého dětství. Dobové prameny bývají výrazně ovlivněny postojem pisatele. Zdá se, že svědectví z Krumlova na rozdíl od Ivančic ukazují pruské vojáky v lepším světle. Průchod a pobyt vojsk popisují jako klidný a bezkonfliktní.

Po prohrané bitvě u Hradce Králové se část ustupující rakouské armády zastavila 14. července u Krumlova k odpočinku a přípravě jídla. Ještě nebylo ani maso dovařeno, když přišla varovná zpráva, že Prusáci jsou již u Ivančic a plánují přepad rakouských oddílů. Kotle byly vylity a s hladovými žaludky se prchalo dál. Asi za dvě hodiny po spěšném odchodu rakouských vojáků se objevili ve městě první prusí dragouni. Den poté pochodovala městem pruská armáda v síle 36 tisíc mužů směrem k Vídni. Ve městě zůstalo šest tisíc mužů a dvě zásobovací kolony. Polní tábor byl rozložen na náměstí a v místní části Za stodolama. I v následujících dnech procházely městem další pruské oddíly. Část vojska zde byla ubytována po dobu 6 týdnů.

Ze vzpomínek očitého svědka události Mořice Zrzavého (nar. 1860), syna tehdejšího řídícího učitele, jsme vybrali několik epizod spojených s pobytem pruských vojáků v Moravském

vnitřnosti darují zdejší chudině. Nedaleko masného pultu stály pytle s moukou, rýží, cukrem, solí a jinými potravinami, určenými k vaření. Chudí lidé, kteří o ně prosili, dostávali porce všeho druhu. Nepřátelé měli dostatek proviantu a nešetřili jim.

Polní kovárny uprostřed náměstí a u stodol kovaly nové podkovy pro koně. Podkováři odhazovali polotovary podkov značně daleko od výhně. Jistý počet podnikavých hochů brzy pochopil, že se podkovy nepočítají. Když se postavila řada chlapců za sebou, tak se od jednoho k druhému odkopávala podkova, až poslední v řadě si byl jistý, že může s podkovou nepozorovaně zmizet, což se také stalo. Potom se polotovary podkov prodaly za pár krejcarů městskému kováři a zakoupily se cukrovinky nebo kyselé okurky.

Jednoho dne mi vojáci řekli: Chlapče, chceme z tebe udělat válečníka. Oblékli mi polní kabát, byl pro mě dlouhý, sahal jak závoj k zemi. Na hlavu mi nasadili „piklhaubnu“ a postavili ke mně pušku. Obstoupili mě, prohlíželi ze všech stran a tleskali nadšením. Objevili se i další diváci a legrace nebylo konce. Jeden voják mě vzal na klín, druhý mě pohoupal. Takoví byli obávaní Pomořané“.

Drobnou příhodu z pobytu Prusů zaznamenal také Erich Sloschek. Událost zapsal jako příběh zbraně, uložené v krumlovském muzeu. V domě mistra zámečnicka v Zámecké ulici byli ubytováni Prusové. Vojáci šli k

mlíko s trochó piva a téma jedovatinama. Cely mračna moch a komárů se tam votrávilo a ešče to velivala do vápenný jame, kam také mizelo všecko co vešlo ven z těl těch nemocných. Nehašeny vápno na to.

Vona také bela mrška fikaná! Jakmile se vobjevili vojáci a financí na rekvirování vobilí a zkrátka všeho, vo co nás vokrādali - honem před vrata nasepala nehašeny vápno, nakreslela kříž, že je v domě ta epidemýja... Ti mazali! A mosazné moždíř zahrabávala do hnoja.

Voplechovanó bedno měla řetázem vopášanó na vesokym topole za vratama. V plachtě hoděný maso, kos špeka, móku, krópe, kropico, povidli, čočko, fazole... Protože ti zloději nedbali na pláč malých dětí, na prozbe maminek, že homřó hladem! Bralo se všecko! E vobilí na setí! Tak hlópi beli ti, co brali. Kde bodó kract za rok, dež sedlák nezaseje a nezasadí?

Marinka dostala veřejny pochválení vod samyho hémmana z krumlovskyho becirko, že naučila celou obec s okolím dodržovat hygienu.“

Jinou léčebnou metodu zvolil dědeček Václav Křepela ze Skalice. Podle ústního podání nezemřel proto, že se najedl česneku, zabalil do kožichu a vlezl na půdu. Přežil nákazu, ačkoliv ve stejném domě zemřeli dva lidé (Šípek Z.: Dějiny Skalice).

Zcela jiný přístup zvolil krumlovský kožešník Josef Vrana, jak nám zaznamenal Erich Sloschek. Kožešník přišel s teorií, že tato nemoc není nakažlivá. Na důkaz si lehl do postele, kde předtím zemřel nakažený pruský voják. Přes svůj optimismus však do druhého dne zemřel.

Lidské tragédie roku 1866 dodnes připomíná památkově chráněný kříž na krumlovském hřbitově. Označuje hrob pruského vojáka Hermanna Clasenena. Nese nápisy tohoto znění (v překladu): „Zde odpočívá

Železný kříž pruského vojáka Hermanna Clasenena patří mezi kulturní památky Moravského Krumlova.

a všelijaký bylinky měla v pohotovosti. V nebezpečí cholere dbala, abe moche, brábijata, vose, bleche a dovico zmizele. Z nanošených mochomurek a puškvorca vekuřovala seknice. Vod pánu ze zámo, kde slóživala, donesla takovy baňke ze skla na chetání moch. Nalila tam

v Pánu náš milovaný syn a bratr Hermann Clasen, nar. 8. října 1843, zemřel 7. srpna 1866.“ Na druhé straně kříže je biblický citát: „Já jsem vzkříšení a život a kdo ve mně věří bude žít i kdyby zemřel.“

Bronislav a Eva Grunovi, Petrovice u M. Krumlova